

Mødet den 19. Novbr. 1908.

Fraværende: Müller.

1. (J. Nr. 268—1908). Skrivelse fra Indenrigsministeriet med Afslag paa et af Konditor Emmery indgivet Andragende om Tilladelse til Udschenkning af Spiritus.

Til Efterretning.

2. (J. Nr. 378—1908). Forslag fra Brolægningsudvalget til **afskærende Kloakledninger og Vandklosetters Indførelse.**

Jakob Jensen kunde i Hovedtrækkene anbefale Forslaget til Vedtagelse, men syntes dog nok, der var Rimelighed for at foretage forskellige Ændringer. Der var for Eksempel Spørgsmaalet om, hvorvidt Udgiften til Udpumpningen skulde paahvile Grundejerne eller den almindelige Skattepligt. Hvis det kun drejede sig om Udpumpning af Afløb fra W. C., var det rimeligt, at Grundejerne alene bar Udgiften, men Forslaget gik ud paa, at Grundejerne skulde betale Udpumpningen af alt Spildevand, derunder ogsaa Regnvand, hvis Fjernelse hidtil ikke havde paahvilet dem. Det var altsaa en ny Skat, der lagdes paa Grundejerne, uagtet Udgiften burde paalignes samtlige Skatteydere. Med Hensyn til det egentlige Anlæg, syntes Planen ganske udmærket, ligesom det ogsaa maatte kaldes ret billigt at faa den gennemført for 6 til 9 Øre pr. □ Alen Grund, og Ordningen blev meget

retfærdig derved, at alle Grundejere, i Overensstemmelse med hvad der nu var Coutume, kom til at deltage i Udgiften. Med Hensyn til Udgiftens Fordeling mellem Staten, Havnen og Kommunen troede han, Brolægningsudvalget i alt Fald for Havnens Vedkommende skulde holde paa Betaling pr. □ Alen, idet han tvivlede om, at en Afgift af 100 Kr. pr. W. C. vilde løbe op til samme Beløb. Det samme var sandsynligvis ogsaa Tilfældet for Statens Vedkommende, skønt Staten maaske skulde have flere Vandklosetter installeret, end Taleren tænkte sig. Naar Brolægningsudvalget efter Forslaget ventede et Tilskud paa 100000 Kr. fra Havnen for Planens Gennemførelse, vilde han dog henstille til Udvalget at sætte denne Fordring noget ned, da det ikke vilde være rigtigt, at Byen alene skulde lukrere, og da Havnen næppe havde tænkt at anvende de 100000 Kr. i det Øjemed. Selv om Havnen kun kom til at tilskyde 50000 Kr., vilde Byen dog være godt tjent dermed. Tidsfristerne for Planens Gennemførelse burde være noget kortere, saaledes at første Del af Anlægget blev færdig 1910—11 i Stedet for 1912 og den endelige Fuldførelse tilendebragt et Par Aar før beregnet. Men her var dog den Udvej at gaa, at Byraadet kunde forcere Arbejdet. Naar der angaaende Betalingsvilkaarene i Forslaget ofte udtaltes, at efter en vis Tid skulde der betales som paa Frederiksbjerg, vilde han henstille, at samtlige Dele af Byen kom til at betale efter samme Takst. Forholdet med Villaejerne ved Louisenhøj, der nu dannede en Undtagelse, idet de var fri for at betale W. C.-Afgift, fordi de selv havde betalt deres dykkede Ledning, burde snarest ændres, saaledes at de blev stillet som de øvrige Grundejere, og han skulde derfor henstille til Raa-

det at træffe Overenskomst med Villaejerne, saaledes at disse fik det udlagte Beløb udbetalt og derefter kom til at betale som de andre Grundejere. Ved en saadan Ordning vilde Princippet, at Grundarealerne skulde betale Anlægget, blive fastholdt, og megen Misundelse vilde undgaas. Idet han endelig henstillede at ændre Bestemmelsen, om at Stadsingeniøren skulde afgøre, naar Afgiften paa 10 Kr. skulde træde i Kraft, saaledes at det blev Byraadet, der traf denne Afgørelse, anbefalede han Forslaget til Vedtagelse og Fremme saa hurtig som muligt.

Mikael Johansen kunde yde Udvalget den største Anerkendelse for Indstillingen, men kunde dog i mange Henseender tiltræde Hr. Jakob Jensens Udtalelser. Han fandt det højst mærkeligt, at Grundejerne paa Trøjborg skulde betale saa meget som angivet, medens Strandvejens Villaejere skulde gaa fri, ligesom han ogsaa fandt det urigtigt at forlange, at Trøjborgkvarteret skulde tegne sig for 250 W. C., før Anlægget for dette Kvarters Vedkommende kunde blive paabegyndt, medens der for de andre Bydeles Vedkommende ikke forlangtes noget bestemt Antal. Dette Forlangende var tilmed aldeles unødvendigt, da Grundejerne for Konkurrencens Skyld sikkert blev nødt til saa hurtig som muligt at indlægge W. C. Han syntes, Tidspunktet for Planens Fuldførelse var skudt vel langt frem, og anmodede om at fremskynde Arbejdet, saa meget det kunde lade sig gøre. Bestemmelsen om den tinglæste Deklaration paa Ejendommene vilde medføre en stor Udgift for de smaa Ejendomme, og han skulde derfor henstille til Brolægningsudvalget at overveje, om den ikke kunde stryges. Det var kedeligt stadig at høre Havneudvalgets Sparsommelighed. De

100000 Kr., som var paaregnet i Tilskud fra Havnen, var et meget passende Beløb, og da Havnen dog sparede Pengene, var det rimeligt, at de kom Byen til gode. Det var meget rigtigt, at det blev Byraadet og ikke Stadsingeniøren, der kom til at træffe Afgørelsen om, naar Taksten paa 10 Kr. skulde træde i Kraft. Iøvrigt kunde han anbefale Planen, som han dog haabede kom til en 2. Behandling for mulige Ændringsforslags Skyld.

Simonsen var klar over, at det næppe nyttede meget at tale om Sagen, for der var vist nogenlunde Enighed om, at det foreslaaede var en Foranstaltning, der skulde gennemføres, saa det blev vel ikke anderledes end foreslaaet af Udvalget. Forøvrigt var Planen hvad de afskærende Ledninger og Indførelsen af W. C. angik vist godt gennemtænkt, forudsat at Tanken om Aaens Overbygning var definitivt opgivet, men naar Overslaget over Udgiften lød paa 800000 Kr., kunde man vel dog nok gaa ud fra, at Anlægget vilde koste 1 Million. Det stod for Taleren saaledes, at Planen for Kloakledningerne og Vandklosetterne var udarbejdet med et meget lyst for ikke at sige sangvinsk Syn paa Forholdene. Udvalget fremstillede det, som om det vilde gaa ganske glat, men bemærkede dog, at man ikke vilde gaa til at forlange W. C. obligatorisk indført, maaske fordi Udvalget var klar over, at dette ikke gik an. De Oplysninger, der var fremskaffet og vedlagt Planen, bestyrkede dette lyse Syn, men desværre var der kun Oplysninger fra København, skønt W. C. var indført flere andre Steder. Forøvrigt var Taleren ikke imponeret af Tabellen fra København, for vel viste denne, at der en Tid havde været stor Tilgang, men Aaret 1906-07 viste Nedgang. Den store Byggeperiode var altsaa taget

med, men for 1908 vilde Nedgangen sikkert blive endnu større. Fra Tabellen at dømme syntes det altsaa, som om dette Spørgsmaal var kulmineret i København. Det fremgik endvidere ikke af Tabellen, hvor mange Sæder der var indrettet i København, og i det hele taget var Oplysningerne derfra saaledes, at der bestemt maatte advares mod at bygge paa dem. Desuden var der mere Grund til at drage Sammenligning med Byer, der stod Aarhus nærmere i Størrelse, og det vilde have været naturligere, om man havde søgt Oplysninger fra Horsens, hvor Forholdene var ideelle, idet det stod Grundejerne der frit for at indføre W. C., medens Byen samtidig havde et sundt og godt Renovationssystem. Siden dette System var blevet indført, var Tilgangen til W. C. Systemet dog saa godt som standset, fordi dette System blev anset for unødvendigt. Foruden Opgaven om de afskærende Ledninger og Indførelse af W. C. havde Udvalget ogsaa haft til Opgave at undersøge, hvorledes den nuværende Natrenovation kunde afløses for de Ejendomme, der ikke kunde installere W. C., men det syntes, som om Udvalget ikke blot havde taget sig denne Opgave meget let, men endog var gaaet til den med Modvilje, ja som principiel Modstander af en kommunal Renovationsanstalt. Udvalget kunde ikke tænke sig W. C. indført obligatorisk, men opstillede for at komme uden om noget Løkkemad og udskød dermed Forholdenes Ordning. I 1907 blev der stillet Forslag om Udarbejdelse af Planer for en kommunal Renovationsanstalt, men Forslaget faldt med 9 Stemmer mod 11. De 9 Stemmer blev afgivet af Taleren og hans Partifæller i Raadet med Undtagelse af Hr. Jakob Jensen, der syntes, det skulde vente, til hele Kloakplanen kom frem.

Aaret efter gik Byraadet dog med til at bevilge 1000 Kr. til Undersøgelser og Projekt for en Renovationsanstalt. Ganske vist havde Taleren ikke ventet sig noget stort Resultat af Undersøgelsen, men han havde dog ikke ventet, at det skulde blive saa ringe, som Tilfældet blev, og hvis virkelig de 1000 Kr. var gaaet med i det tilsigtede Øjemed, var de meget daarligt udgivet. Renovationsspørgsmaalet burde have været løst i 1895, men hvis nærværende Forslag blev vedtaget, kom man ikke bort fra det svinske Tøndesystem før 1915, saa her kunde det nok siges, at der var sat en Rekord i Forhalingsystemet. Taleren havde endvidere ventet, at Udvalget vilde have taget Spørgsmaalet om en Ordning af Dagrenovationen med, men dette Spørgsmaal var ikke rørt udover en Antydning af, at der kunde være Tale om at anvende Dagrenovationen i Forbindelse med Fækalierne til Kompost. Før eller senere maatte man dog komme dertil, at Dagrenovationen blev brændt, for man kunde dog ikke blive ved med at lægge den ud paa de forskellige Pladser. I København havde man nu en Forbrændingsanstalt, hvor al Dagrenovation undtagen Jernet blev brændt, og Slaggerne derfra viste sig udmærket anvendelig til Betonstøbning. Dersom Udvalget havde taget Spørgsmaalet om Dagrenovationen med, vilde Beregningerne for en kommunal Renovationsanstalt have stillet sig langt gunstigere. Dagrenovationen kostede nemlig nu Kommunen 40000 Kr. aarlig, men hvis dette Beløb var taget med i Beregningerne, kunde Renovationsanstalten været projekteret langt større, og Grundejerne vilde have sluppet billigere, men det syntes, som om Udvalget havde gjort saa meget som muligt for at gøre Sagen saa dyr, som det lod sig gøre, for Grundejerne.

Formanden maatte bede Hr. Simonsen afholde sig fra at omtale Udvalgets Motiver.

Simonsen paaviste, hvorledes Udgiften for Grundejerne her vilde blive langt større end i Horsens. Tønderne var her sat til en Pris af 6 Kr., medens de i Horsens kun kostede 4 Kr. 75 Øre, og de 3 Kr. pr. Sæde for Tøndernes Rensning var en helt ny Udgift. Dertil kom saa Udgiften for Bortkørselen, som Ejerne jo ogsaa skulde betale. Mod at inddrage de 40000 Kr. til Dagrenovationen under Renovationsanstalten kunde der vel indvendes, at denne kun var til for de Ejendomme, der ikke indførte W. C., men det maatte dog erindres, at en saadan Ordning vilde være baade en Fordel og en Behagelighed for hele Byen, saa de øvrige Grundejere gik sikkert gerne med til at ofre deres Del af de 40000 Kr. Med Hensyn til Indførelse af W. C. i smaa Ejendomme betød Laan paa 150 à 200 Kr. ikke meget, da man for de Penge vel knap kunde faa en Kumme med et Par Huller, og det vilde ingen Raritet blive. Skulde der være Tale om at begejstre for W. C., maatte disse indrettes i Etagerne, og det lod sig næppe gøre for mindre end 3—4000 Kr., hvor der skulde ombygges i den Anledning. At Konkurrencen skulde drive Ejerne til at indrette W. C., slog sikkert ikke til, for Tusinder af Lejere saa mere paa at spare 25—30 Kr. i Husleje end paa at faa W. C. Taleren foreslog, at der blev givet en ny Bevilling, for at virkelig sagkyndige kunde udarbejde udtømmende Planer for en kommunal Renovationsanstalt med Udelukkelse af private Entreprenører.

Nørgaard kunde slutte sig til dem, der havde komplimenteret Udvalget, hvis Indstilling han i det væsentlige kunde anbefale at følge. Det

glædede ham, at man nu var kommet saa langt, særlig fordi man derved opfyldte et Retfærdighedskrav med den gamle Bydel, for der var ingen Tvivl om, at Ejendommene der vilde gaa tilbage, hvis der ikke blev indført Vandklosetter. Det vilde være meget beklageligt, om Hr. Simonsens Forslag skulde føre til yderlig Udsættelse, da det allerede vilde være kedeligt nok, om det skulde vare til 1915, inden Planen var gennemført. Kunde Arbejdet fremmes, vilde han meget anbefale det. Systemet fra Horsens var vel noget bedre end vort nuværende System, men ogsaa kun noget bedre, og det laa nærmere ved det Udtryk, Hr. Simonsen havde anvendt paa vort nuværende System, end ved Renlighed. I Horsens blev der anvendt septic tanks i Forbindelse med W. C., saa Systemet var ikke som det, der her blev foreslaaet. Han kunde ikke indse, at der var Stagnation i Indførelsen af W. C. i København, for selv om der, hvad han dog ikke troede, skulde blive nogen Tilbagegang i Tilvæksten for 1908, saa var det aldeles ikke underligt, da der ikke kunde ventes større Tilgang, naar der ikke blev bygget saa meget. Iøvrigt var der betydelig Erfaring for, at W. C. Systemet var det absolut bedste. Han havde ventet, at Hr. Simonsen skulde have anført, at der vilde gaa Værdier til Grunde ved W. C. Systemet, og det var jo ogsaa meget rigtigt, men naar Kommunen, som den burde, vilde se forretningsmæssigt paa Sagen og tage Hensyn til Hygiejne og Renlighed, saa var W. C. Systemet det eneste rigtige, og det maatte derfor i høj Grad beklages, om dets Indførelse skulde skubbes ud. Det vilde være rigtigt, at Forholdene blev ens for hele Byen, og det vilde derfor være ønskeligt, om der snarest i den Henseende kunde blive truffet

Overenskomst med Ejerne ved Louisenhøj. Derimod vilde det være urigtigt at lægge Trøjborgkloaken, inden et vist Antal Sæder var tegnet, enten det saa blev 200 eller 250. Det var meget rigtigt, at Udvalget ikke foreslog obligatorisk Indførelse, for det var ikke rart at tvinge Ejerne, som sikkert ogsaa gik glattere med, naar de kunde gøre det frivilligt, og de skulde nok gaa med. Ordningen for de smaa Ejendomme vilde sikkert ogsaa vise sig tilfredsstillende, og de Beløb, der foresloges udlaant til disse Ejendomme, vilde nok nogenlunde slaa til, men skulde det vise sig nødvendigt, kunde det vel ogsaa tænkes, at Byraadet vilde gaa med til efter fremlagte Planer at forhøje Laanene til 250 Kr. Idet han varmt anbefalede at fremme Sagen kraftigt, anmodede han Udvalget om at undersøge, hvor meget der vilde medgaa for tilfredsstillende at indlægge W. C. i de mindre Ejendomme.

J a k o b J e n s e n skulde i Anledning af Hr. Simonsens Bemærkning om Afstemningen i 1907 gøre opmærksom paa, at intet i hans Partis Program paabød ham paa dette Omraade at stemme anderledes. Hr. Simonsen havde ligget under i Debatten dengang, saa Taleren saa ingen Anledning til at følge ham. Sagen havde ogsaa været til Behandling i Partiets Organisation, hvor der havde været Enighed om, at Indførelse af W. C. vilde være det eneste rigtige. Den Renovationsordning, Hr. Simonsen gjorde sig til Talsmand for, var til en vis Grad sundhedsfarlig, idet den under Epidemi kunde bringe Smitte til Landboerne. Hr. Simonsens Tale om de store Udgifter for Ejere og Lejere var noget overdreven, for den største Udgift for Ejerne vilde blive 10 Kr. aarlig plus Vedligeholdelse af Klosettet, hvilken sid-

ste Udgift ikke vilde blive større end Vedligeholdelsen af Tønderne, og Huslejen vilde næppe stige, fordi W. C. blev indført, i alt Fald umuligt 20 til 30 Kr. Han var i Modsætning til Hr. Mikael Johansen enig med Udvalget i, at Byen, før den ofrede 45000 Kr. til en Kloakledning for Trøjborg, maatte have Sikkerhed for, at Ledningen vilde komme til Nytte. Naar der i Havnens Overslag var anført 100000 Kr. til Kloakledninger, var det ikke dermed givet, at alle Pengene skulde gaa med, for ved Havnens Udvidelser havde Overslagene hidtil været større end de Summer, der var medgaaet.

V e s t e s e n skulde paa Udvalgets Vegne takke for de velvillige Udtalelser, der var faldet fra forskellige Sider. Med Hensyn til Hr. Jakob Jensens Udtalelser angaaende Pumpestationen maatte det bemærkes, at dens Underskud vilde blive betalt af alle Borgerne, idet det maatte opføres paa Budgettet, og at Udgiften til den var opført som sket, for at man kunde faa Indblik i, hvorledes de forskellige Betalingsmaader vilde svare sig. Forøvrigt maatte den Tid komme, da Stationen vilde betale sig, og saa kunde der tages anden Beslutning, og selv om Anlægget kom til at virke i det foreslaaede Omfang, kunde det dermed ikke siges at være afsluttet, saa Regnskabet maatte derfor være opstillet saaledes, at de Penge, der om 25 Aar kunde blive nødvendige til Forlængelse af Ledningen, vilde være indvundet. Overfor Havnen kunde man nok holde paa Arealafgiften, men Staten maatte stilles frit, og hvilken Form den valgte, ahang vel af, hvad den udnyttede sine Arealer til. Dersom Byraadet fulgte Udvalgets Forslag om at lægge Pumpestationen ved Ridehuset og saa begyndte paa Arbejdet med den i

Foraaret 1909, vilde hele Anlægget blive rykket et Aar frem, og det vilde vel nok være klogt. Derimod kunde Anlægstiden ikke forkortes, uden at man vilde tage hele Sagen paa engang, og Udvalget ansaa det for bedst at dele Arbejdet i to Repriser, ogsaa for at give Ejerne Tid til at installere Klosetterne. Naar der ofte i Forslaget var peget paa Taksten for Frederiksbjerg, var Meningen at hentyde til Regulativet, altsaa at samtlige Bydele skulde betale samme Takst, 10 Kr. Med Hensyn til Louisenhøj var der næppe anden Vej at gaa end den af Udvalget paapegede. Udvalget havde intet imod, at det blev Byraadet eller Udvalget, der tog Bestemmelse om, naar 10 Kroners Taksten skulde gælde. Angaaende Trøjborg maatte man sikkert blive staaende ved at forlange 250 Sæder tegnet, før Ledningen blev lagt, for man kunde dog ikke godt skride til et saadant Anlæg uden at være sikker paa Grundejernes Tilslutning. Tallet var ej heller sat for højt, da Grundejerne i sin Tid havde tegnet 200 W. C., og da Kommunen nu straks gik med for sine Ejendommers Vedkommende. Angaaende Deklarationerne paa Ejendommene maatte han gøre opmærksom paa, at der var ingen anden Vej at gaa, da Byen ikke kunde diktere Grundejerne at indføre W. C. Deklarationerne vilde sikkert heller ikke tynde paa Ejendommene, og Grundejerne kunde jo iøvrigt blive fri for dem ved at betale Beløbet. Naar Hr. Simonsen mente, at Anlægssummen vilde blive dyrere end det, Overslaget lød paa, maatte dertil siges, at Udvalget jo kun kunde forelægge Stadsingeniørens Beregninger, som dog kritisk var gennemgaaet af Udvalget, der desuden mente at have sikret sig ved Tillæg af forskellige Beløb. Hr. Simonsen havde end-

videre som en Art Bebrejdelse nævnt, at Spørgsmaalet om Aaens Overbygning ikke var løst, men Udvalget kunde dog ikke tænke sig, at denne Sag stod i Forbindelse med de afskærende Ledninger, der oven i Købet gjorde Overbygningen mindre nødvendig af hygiejniske Grunde, da fremtidig kun een Ledning vilde komme til at munde ud i Aaen. Om Udvalget havde været sangvinsk med Hensyn til Balancen, skulde Taleren ikke opholde sig ved, men Udvalget havde været meget grundig og handlet ud fra Oplysninger fra alle Sider. Tallene for den hidtidige Indførelse af W. C. var i alt Fald ikke sangvinske, for de var i Virkeligheden større end anført i Beregningerne. Med Hensyn til Udviklingen i København havde Udvalget naturligvis kun kunnet tage Tallene, som de var, men de syntes da ogsaa meget opmuntrende, og naar man saa paa Svingningerne, kunde der let tænkes andre Aarsager, end dem Hr. Simonsen mente, og da blandt andet den, der laa nærmest, at mange Bygninger ikke kunde faa W. C., fordi de kun efterhaanden kunde faa Tilslutning. For Tiden blev der i København forhandlet om ny afskærende Ledninger. Nybygninger betød i Tilvæksten ikke saa meget, som Tilslutning af gamle Bygninger, og netop i nedadgaaende Tider blev der gjort mest for at gøre ældre Bygninger tiltrækkende for Lejerne. Ganske vist havde man kun Oplysninger om Tilslutning til W. C. Anlæg fra København, men det var ogsaa den eneste By, der havde afskærende Ledninger. At sammenligne med Horsens var absolut unyttigt, da man der benyttede septic tanks, der kun var et Surrogat, som ikke løste den hygiejniske Side af Sagen. Taleren kunde ikke forstaa, at Hr. Simonsen havde gennemlæst Indstillingen angaaende Renovationsanstalten, for

af den fremgik det dog, at Udvalget havde sat sig grundigt ind i Systemet fra Horsens, og at der forelaa et komplet Projekt for en saadan Anstalt her, oven i Købet med hele Dagrenovationen medtaget. Af denne kunde der i Forbindelse med Fækaliernes laves 8000 Læs Kompost a $1\frac{1}{2}$ Kr., og 12000 Kr. var altsaa alt, hvad Dagrenovationen kunde udbringes til. De 40000 Kr. for Udbringningen af Dagrenovationen havde intet hermed at gøre, da samme Beløb naturligvis vilde medgaa til at bringe Dagrenovationen til Renovationspladsen. Skulde de 40000 Kr. med, kunde de i alt Fald kun opføres som en Versurpost, der ingen Indvirkning vilde have paa Anstaltens Rentabilitet. Selve Anstalten var indgaaende behandlet i Indstillingen. Den vilde koste 100000 Kr. at opføre, den aarlige Udgift til Driften vilde blive 25000 Kr., Indtægten ialt 18000 Kr., og Kommunen skulde altsaa tilskyde 7000 Kr. foruden Renten af Anlægskapitalen. For disse 7000 Kr. vilde man kun faa en noget bedre Behandling af Fækaliernes, men Anstalten vilde ikke blive lugtfri, og den vilde ikke skaffe gode hygiejniske Forhold. Den finansielle Side af dette Spørgsmaal var fuldt belyst, og det var paavist, at den Vej vilde være meget forkeret. Udvalget havde saaledes ikke taget let paa denne Sag, og hvad Udgiften for Grundejerne angik, var det ogsaa paavist, at den vilde blive væsentlig den samme som nu, kun at Udbringningen maaske, hvad rimeligt var, vilde blive noget dyrere. Udvalget havde derfor ment, at det, der mest effektivt kunde gøres, var at foreslaa at yde mindre Laan paa 150 Kr. a 200 Kr. pr. Sæde til de mindre Ejendomme, og dette Beløb vilde sandsynligvis slaa til, da det kun drejede sig om Ejendomme paa 1 a 2 Etager. For Resten skulde Ud-

valget gerne projektere saadanne Anlæg for at se, om det skulde blive nødvendigt at forhøje Laanet til 200 Kr. a 250 Kr., og skulde en Ejer ønske Dispensation fra Regelen om Laanets Størrelse, havde Byraadet jo til enhver Tid Ret dertil. Der var i disse Ejendomme aldeles ikke tænkt paa at indrette nogen Kumme med et Par Huller, men et almindeligt W. C. med tilhørende Beholder. Angaaende Dagrenovationen kunde det bemærkes, at der gaves jo ikke bedre Maader at føre den ud paa end ved Vogne, saa der var altsaa ikke andet at overveje for Tiden, end om Vognene maaske kunde forbedres, og om Oplagspladserne forvoldte Borgerne nævneværdige Ulemper, hvad vist ikke var Tilfældet. Det Spørgsmaal havde Udvalget imidlertid ikke kunnet tænke sig at have til Opgave, og dets Løsning var vel næppe saa nødvendig nu. Forbrændingsanstalten i København var meget kostbar.

Samuel sen udtalte sin Tilfredshed med Planen og den Maade, hvorpaa den var fremkommet. Dens Gennemførelse vilde sikkert glæde Borgerne, ikke mindst fordi den gav sikre Former og tillod at bygge efter et bestemt System. Med Pumpestationen blev man sikret imod at faa Fækalierne ført ind igen, og W. C. Systemet var sikkert den bedste Form for al Natrenovation. Han ønskede den mest mulige Ensartethed for Betalingen overalt og anbefalede Planen gennemført i det kortest mulige Aaremaal. Set fra Udvalgets Side var det sikkert meget rigtigt at fordele Arbejderne og Udgiften, men det kunde vel ikke gøre meget, om Fuldførelsen blev rykket nogle Aar frem. Han kunde anbefale Forslaget til Vedtagelse.

Mousten havde næret Betænkelighed for, at Vandet i Bugten skulde blive forurennet, men fandt

nu efter de foreliggende Erklæringer fra sagkyndige Folk Ordningen fuldt betryggende i denne Hen- seende og kunde derfor anbefale Forslaget. Det glædede ham, at der syntes at være Enstemmighed for at skaffe ensartede Betalingsforhold. Han kunde have ønsket oplyst, hvor mange Ejendomme, der kunde installere W. C. uden at bygge til, og hvor mange dette vilde blive nødvendigt for.

Simon sen skulde gerne give Hr. Nørgaard Ret i, at man skyldte Grundejerne i den gamle Bydel at give dem Adgang til Indførelse af W. C., men man skyldte dem ogsaa at lade dem blive fri, hvis de ønskede det. Selv om Horsens-Syste- met maaske ikke var ideelt, saa ophævede det dog al Sundhedsfare. I Silkeborg havde man for flere Aar siden indrettet Kloakerne, saa W. C. kunde indføres, og en Del havde da ogsaa indlagt W. C., men for nylig havde man dog opført en Anstalt som den i Horsens. Denne Fremgangsmaade stemte med Talerens Syn paa, at man ikke kom udenom W. C., men at man maatte vente dermed, til man helt kunde gennemføre dette System, og derfor var det, at han havde stillet sit Forslag sigtende til at komme af med det svinske Tønde- system. Ganske vist gik der ved Vandklosetter økonomiske Værdier til Grunde, men det var ikke Hovedsagen. Han havde gennemlæst begge For- slag til en Renovationsanstalt meget grundigt, men faaet den Anskuelse, at begge var uigennemfør- lige. En Renovationsanstalt maatte være helt kom- munal, og ud fra den Opfattelse havde han faaet den Mening, at de 40000 Kr. ved at gaa ind i Sy- stemet vilde gøre dette mere rentabelt. Han kunde vedblivende ikke forstaa, hvorledes Udgifterne for Ejerne kunde blive saa store, da de dog i Horsens kun var 3 Kr. pr. Sæde plus Indretningen af La-

trinet. Der maatte anstilles bedre Beregninger angaaende en kommunal Anstalt, for efter de foreliggende Beregninger vilde den blive for dyr. Selv 300 Kr. vilde næppe slaa til til Installation af et W. C. i Etagerne. Det kunde selvfølgelig aldrig falde ham ind at forlange, at Hr. Jakob Jensen skulde stemme for hans Forslag, men det var fejlagtigt, naar Hr. Jensen mente, at Taleren skulde have ligget under i Debatten, for hans Forslag samlede dog 9 Stemmer, og Aaret efter var selv Budgetudvalget gaaet med til at bevilge 1000 Kr. til Undersøgelse angaaende det. Forøvrigt foretrak han til enhver Tid at staa paa et saadant Standpunkt, at han kunde samle 8 Partifæller om sig, end faa 10 Højremænd med sig. Den Debat i Organisationens, som Hr. Jakob Jensen omtalte, erindrede han ikke, og der var efter den i alt Fald ikke truffet nogen Vedtagelse. Han maatte fastholde sit Forslag om en ny Bevilling til et nyt omfattende Projekt for en kommunal Renovationsanstalt.

V e s t e s e n bemærkede til Hr. Moustén, at en Undersøgelse af, hvorledes W. C. kunde installeres i de forskellige Ejendomme, var et meget stort Arbejde. Udvalget havde undersøgt Forholdene ved en 2—3 Ejendomme af forskellig Type og deraf kommet til de Betragtninger, der var fremsat paa Forslagets Side 19. Forøvrigt var mange Ejendomme opført saaledes, at de var parat til at tage mod W. C.

J a k o b J e n s e n syntes, Hr. Simonsen blev lidt for varm. I den politiske Organisation, hvor Hr. Simonsen ikke havde været til Stede, da W. C. Spørgsmaalet blev behandlet, var der ganske vist ikke blevet taget nogen Beslutning, men Forhandlingsbogen viste, at W. C. Systemet fik Forsam-

lingens Tilslutning. Hr. Simonsen burde forlængst have forstaaet, at der var stort Flertal for Forslaget i Byraadet, for saa havde Hr. Simonsen forskaanet baade sig selv og Partiet for nærværende Debat.

Formanden ansaa det for rigtigst at betragte nærværende Behandling som 1. Behandling, da der inden Beslutningen maatte foreligge forskellige Erklæringer fra Sundhedskommissionen, Havnen og Staten, og da den pekuniære Side maatte drøftes i Budgetudvalget.

Vestesen var enig med Formanden i, at Sagen maatte forelægges saavel Sundhedskommissionen som Budgetudvalget, men syntes ikke, Forhandlingerne med Staten og Havnen var nødvendige paa Sagens nuværende Standpunkt. Staten vilde vel ikke engang tage Standpunkt, før Sagen var i Orden, og desuden burde den ikke stilles anderledes end de øvrige Grundejere. Med Havnen behøvedes der heller ikke at føres Forhandling, før Sagen var vedtaget i Byraadet, da Planens Gennemførelse ikke var afhængig af Havnens Stilling.

Formanden mente, at det dog, da det drejede sig om to Pengespørgsmaal, vilde være behageligt at vide, hvorledes Staten og Havnen stillede sig. Iøvrigt var det nærmest hans Mening, at Brolægningsudvalget skulde forhandle med Sundhedskommissionen og Budgetudvalget og eventuelt Staten og Havnen.

Nørgaard troede, at man i Dag kunde vedtage Sagen med Forbehold om at komme tilbage til Pengespørgsmaalet, da dette jo maatte vente, til man vidste, hvor Pengene kunde tages fra. Han syntes, man stod sig bedst ved at kunne

sige til Staten og Havnen, at Sagen var vedtaget.

Formanden syntes ikke, det var rigtigt at vedtage Indstillingen, før Sundhedskommissionen havde udtalt sig, da der fra den kunde komme Ændringsforslag af væsentlig indgaaende Natur.

Mikael Johansen kunde ikke gaa med til at lade Sundhedskommissionen afgøre Sagen, som han vilde henstille sat under Afstemning i nærværende Møde.

Formanden kunde ikke se, at Sagen blev gjort afhængig af Sundhedskommissionen, fordi denne blev spurgt.

Nørgaard havde ikke haft til Hensigt at forbigaa Sundhedskommissionen, hvis Erklæring det var naturligt at indhente. Mulige Forslag fra Sundhedskommissionen kunde jo meget vel tages op siden, fordi man vedtog Princippet i Dag.

Formanden havde intet imod at vedtage Sagen i Princippet nu, men det forekom ham ligegyldigt, om man gjorde dette eller lod Sagen gaa til 2. Behandling.

Nørgaard mente, at der var den Forskel, at Sagen vilde være uddebatteret, hvis man vedtog den nu, hvorimod man maatte være forberedt paa en Debat i 2—3 Timer, hvis den gik til 2. Behandling uden Afstemning.

Filtenborg syntes, at Sagen efter den grundige Behandling, den havde faaet, burde vedtages i nærværende Møde under Forbehold af mindre Ændringer, og samtidig burde det vedtages at optage Laan til Udgiftens Afholdelse.

Samuelson var sikker paa, at Sundhedskommissionen ikke vilde lægge Hindringer i Vejen for Indførelse af W. C.

Vestesen oplyste, at Forslaget forelaa paa samme Basis, paa hvilket det tidligere havde været forelagt Sundhedskommissionen. Han mente derfor nok, det kunde vedtages nu.

Simonsen mente at spore en vis Frygt for at indsende Forslaget til Sundhedskommissionen, hvor den sanitære Sagkundskab var i Flertal.

Formanden gjorde opmærksom paa, at det hvad Laanet angik ikke var Praksis at vedtage noget, inden Budgetudvalget havde udtalt sig.

Jakob Jensen syntes, at man godt kunde se Byraadets Stemning, inden Sagen blev sendt til Sundhedskommissionens Erklæring.

Mikael Johansen anmodede om Afstemning af Hensyn til de Grundejere, der, hvis Forslaget blev vedtaget, ønskede at tage fat paa de nødvendige Ombygninger i Anledning af Installation af W. C.

Samuel sen maatte gøre opmærksom paa, at Sundhedskommissionens Erklæring ikke kunde foreligge, hvis 2. Behandling skulde foretages om 8 Dage.

Nørgaard mente, at det hele stod hen, hvis Forslaget overgik til 2. Behandling uden Afstemning. Blev der derimod stemt over, om Forslaget skulde overgaa til 2. Behandling, var Sagen en anden.

Det vedtoges enstemmigt at lade Sagen overgaa til 2. Behandling.

3. (J. Nr. 389—1908). Indstilling fra Udvalget for Byens Udvidelse og Bebyggelse angaaende en Overenskomst med vedkommende Grundejere om **Forlængelse af Louisegade og Anlæg af en Bro over Aaen** ud for Christiansgade.

Nørgaard forelagde Indstillingen, hvorefter der skulde anlægges en Bro over Aaen ved Chri-

stiansgade. Grundejerne Nord for Aaen paatog sig at føre Møllestien op til Vestergade, og Grundejerne Syd for Aaen afgav den nødvendige Grund, saaledes at Louisegade kunde forlænges til den christensenske Ejendom. Den største af Grundejerne Syd for Aaen var endog indgaaet paa foruden gratis Grund at afgive 50 Kr. pr. løbende Alen Facade til Gadeanlægget. Skønt Louisegade altsaa blev forlænget, var det dog dermed ikke sagt, at den straks skulde gennemføres. Byens Udgifter vilde blive godt 40000 Kr., hvilken Udgift Udvalget dog kun var gaaet med til under den Forudsætning, at største Delen maatte refunderes af de interesserede Grundejere ved Immervad, Fiskergade og Aagade, naar Gaden endelig skulde gennemføres. Udvalget anbefalede Forslaget, idet det antog, at dette vilde vække Glæde i store Kvarterer, ikke alene for det, der nu skete, men ogsaa for det, der blev Udsigt til.

M i k a e l J o h a n s e n anbefalede Forslaget. Det var ikke for meget at ofre 40000 Kr. paa dette Projekt, og det meste vilde jo sikkert komme ind igen. Den paatænkte Forbindelse vilde have meget stor Betydning.

F i l t e n b o r g kunde ligeledes anbefale Forslaget, uagtet det var et meget stort Offer, Kommunen bragte, idet næsten Halvdelen af den christensenske Ejendom, som Kommunen ejede, vilde gaa med.

J a k o b J e n s e n kunde oplyse, at det ikke var Udvalgets, men Ejernes Skyld, at Sagens Realisation havde varet saa længe.

N ø r g a a r d erindrede om, at Byraadet for et Par Aar siden var gjort bekendt med Grunden til, at Sagen strandede. Skønt Kommunen ofrede meget, bragte Grundejerne ogsaa store Ofre. Selv

om Sagen nu blev vedtaget, var det dermed ikke absolut slaaet fast, at den blev vedtaget, da Ejerne endnu havde forskellige Forhandlinger at føre og derfor havde forbeholdt sig to Maaneder efter Byraadets Vedtagelse til at bringe alt i Orden.

Formanden ansaa det for rigtigst, at de 40000 Kr. blev afholdt af Laan.

Indstillingen vedtoges, saaledes at Udgiften afholdes af Laan.

4. (J. Nr. 381—1908). Indstilling fra Udvalget for Belysningsvæsenet om Bevilling af 150000 Kr. til **Udvidelse af Gasværkets Retorthus**, Fuldendelse af den kommunale Folkebadeanstalt og Anlæg af forskellige Trykledninger til Ledningsnettet. — 2. Behandling.

Vestesen oplyste, at der var anstillet Undersøgelser om mulige Besparelser for Trykledningernes Vedkommende, men at dette viste sig umuligt. Ligeledes var det blevet undersøgt, hvorledes Forholdet vilde stille sig ved at gaa over til elektrisk Gadebelysning. For dette med samme Lysstyrke som den nuværende Gasbelysning vilde den direkte Udgift pr. Lygte blive $23\frac{1}{2}$ Kr. mod nu 25 Kr. Det elektriske Lys vilde altsaa blive en Smule billigere, men for at gennemføre det, maatte der helt ny Ledninger til. Derved vilde man ganske vist kunne tænde og slukke fra Værket, men Udvalget var nu ved at opsætte automatisk Tænding paa Gaslygterne. Desuden kunde man sagtens overkomme Gasforsyningen om Aftenen, medens Elektricitetsværkets Ydeevne, hvis der skulde anvendes elektrisk Gadebelysning, vilde blive belastet yderligere paa det mest ugunstige Tidspunkt.

Indstillingen vedtoges. Udgiften afholdes af Laan.

5. (J. Nr. 255—1908). Indstilling fra Skoleudvalget i Anledning af Undervisningsministeriets Krav med Hensyn til **Gymnastikundervisningen** i Kommuneskolerne.

J a k o b J e n s e n oplyste, at Ministeriets Krav gik ud paa, at samtlige Pigeklasser skulde have to ugentlige Gymnastiktimer, at to Klasser ikke maatte undervises sammen, medmindre der var to Lærere tilstede, og at der kun maatte undervises een Klasse ad Gangen i Gymnastiksalen ved Borgerskolen i Ny Munkegade. Da Salene ikke kunde rumme Børnene i den normerede Skoletid, hvis kun een Klasse skulde undervises ad Gangen, maatte man altsaa ansætte flere Lærere, og Udgiften dertil vilde blive ca. 11000 Kr. aarlig. Ved Skolerne i Ny Munkegade og Valdemarsgade vilde det tilmed blive nødvendigt at bygge nye Gymnastiksale. I 8 Aar havde Ministeriet plaget vort Skolevæsen om Udvidelse af Gymnastikundervisningen, men Kommission og Udvalg havde ikke paa Grund af de mange andre store Udvidelser kunnet gaa med til helt at opfylde Ministeriets Krav. Nu lod det imidlertid til, at Ministeriet vilde lægge sin Magt ind paa at gennemføre det forlangte, skønt det var tvivlsomt, om det havde Lovhjemmel derfor. Spørgsmaalet var saa, om den udvidede Gymnastikundervisning var saa meget værd, at man burde efterkomme Kravet. Hele Udvalget tillagde nu ganske vist ikke den forceerede Gymnastikundervisning saa overordentlig stor Betydning, ja, Taleren troede endog, at den for Piger i en vis Alder og under bestemte Forhold kunde være skadelig, men da Udvalget paa den anden Side havde den Opfattelse, at man, om end ikke straks i fuldt Maal, kom til at bøje sig for Ministeriet, ind stillede det at svare, at man var

villig til at indføre de ønskede Reformer, saa snart Forholdene tillod det. Salene kunde i hvert Fald ikke bygges lige med det samme, hvorimod der jo nok til Foraaret kunde ansættes de nødvendige Lærerkrafter. Iøvrigt skulde Udvalget henstille til Byraadet, om det vilde følge Indstillingen eller ej.

Nørgaard var ikke kompetent til at afgøre, hvor megen eller hvor lidt Gymnastik, Børnene burde have; men naar Udvalgets Formand endog frygtede for Overdrivelse og tillige mente, at det var tvivlsomt, om Ministeriet kunde tvinge sit Krav igennem, kunde der maaske være Anledning til af Hensyn til den store Udgift at svare Ministeriet, at man af økonomiske Hensyn for Tiden ikke saa sig i Stand til at gennemføre de ønskede Reformer.

Formanden stillede sig tvivlende overfor Ministeriets Hjemmel til at paabyde de paagældende Foranstaltninger, idet Ministeriet kun støttede sig til Plakaten af 25. Juni 1828 og Cirkulæret af 27. September 1889. Da det imidlertid vel næppe kunde siges, at de opstillede Krav var overdrevne, var det sikkert rigtigst at efterkomme dem, dog saaledes at Sagens Behandling udsattes til Budgetbehandlingen.

Mousten mente, at Statens Gymnastik-konsulent henholdt sig til Bestemmelsen i Loven af 1904 om, at der skulde oprettes en ny Klasse, naar en Klasse to Aar i Træk havde haft mere end 35 Elever. Fordi Børnene fik flere Gymnastiktimer, kunde man ikke sige, at Gymnastikken blev mere forceret, og for øvrigt skulde Drengene da heller ikke have flere Timer. Det heldigste vilde naturligvis være at dele Klasserne, saa der kun blev een Lærer til hver Time, men denne

Ordning var der jo for Øjeblikket ikke Plads til at gennemføre.

Formanden gjorde opmærksom paa, at Ministeriet efter Direktionens Skrivelse søgte sin Hjemmel i Plakaten af 1828.

Mikael Johansen henstillede til Udvalgets Formand at trænere Sagen nogle Aar endnu.

Jakob Jensen indrømmede, at Gymnastikinspektøren støttede sig til Kravet i Loven af 1904 om kun at have 35 Børn i Klassen, men den paa-gældende Bestemmelse kunde dog ogsaa forstaaes paa anden Maade, da Gymnastiktimerne laa udenfor de Timer, i hvilke Loven forlangte der skulde undervises. Forøvrigt var det et Spørgsmaal, om det var heldigst at have faa eller mange Børn i Gymnastiktimerne. Ved Sangundervisningen ønskede Lærerne i hvert Fald helst mange Børn. Hvis det ikke skulde være for at forcere Undervisningen, at der skulde være to Lærere tilstede i samme Time, kunde Kravet da kun være stillet for at lette Gymnastiklærernes Arbejdet, for Inspektøren havde indrømmet, at Gymnastikken her stod rigtig godt. Maaske kunde Sagen nok træneres noget endnu, skønt den Slags gik kun til en Tid, og man havde jo allerede ved at projektere to mindre Gymnastiksale i Skolen i Fjordsgade indrømmet Berettigelsen af Ministeriets Krav; men maaske kunde man svare Ministeriet, at man vilde se at gennemføre dets Ønsker, efterhaanden som Byens økonomiske Krav tillod det.

Mousten gjorde gældende, at Ønsket om, at der skulde være to Lærere tilstede, fremkom, for at Øvelserne kunde blive udført mere hensigtsmæssigt, da een Lærer næppe kunde se alt efter, naar der var 72 Børn. Ordningen med to Lærere var selvfølgelig ikke ideel, men dog bedre end

den, vi havde. Børnene kunde sikkert have godt af flere Gymnastiktimer, hvis Undervisningen blev drevet, som den skulde. De 11000 Kr. til ny Lærerkræfter havde Udvalget taget Hensyn til ved Lægningen af Skolevæsenets Budget.

Det vedtoges at svare, at Kommunen var villig til at imødekomme Ministeriets Krav med Hensyn til Gymnastikundervisningen, efterhaanden som Byens økonomiske Forhold tillod det.

6. (J. Nr. 387—1908). Indstilling fra Vandværksudvalget vedrørende Redningshjemmet »**Betesda**«s Andragende om Lægning af en Vandledning til Hjemmets Bygning ved Skovvangsvej.

Samuel sen meddelte, at der efter Stadsingeniørens Undersøgelse havde været tilstrækkelig Vand paa Hjemmet hele sidste Sommer, selv paa de varmeste Dage, og at Udvalget derfor indstillede at svare Andrageren, at man ikke kunde imødekomme Ønsket.

Mikael Johansen kunde slutte sig til Indstillingen med Stadsingeniørens Motivering.

Indstillingen vedtoges.

7. (J. Nr. 22¹²⁻¹³—1908). De foreliggende **Købekontrakter** med Ingeniør M. C. Holst og Købmand Chr. M. Hansen angaaende Villaparceller ved Marselisborg Have godkendtes.

